

intelligendum esse ostenditur, ex hoc quod Mat. 4 dicitur: Tunc reliquit eum diabolus, scilicet post tentationem, et ecce Angeli accesserunt, et ministrabant ei. Quod vero interponit Mat.: Eratque cum bestiis, inducitur, secundum Chrysostomum¹, ad ostendendum quale erat desertum, quia, scilicet, erat inivium hominibus, et bestiis plenum. Tamen secundum expositionem Bedæ², Dominus tentabatur 40 diebus et 40 noctibus. Sed hoc intelligendum est non de illis tentationibus visibilibus quas narrant Mat. et Lucas, quæ manifeste factæ sunt post jejunium, sed de quibusdam aliis impugnationibus, quas forte illo jejunii tempore Christus est a diabolo passus.

Ad tertium dicendum, quod sicut Ambrosius dicit super Luc. 3, recessit diabolus a Christo usque ad tempus, quia postea non tentaturus, sed aperte pugnaturus advenit; tempore, scilicet, passionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur Christum tentare de tristitia et odio proximorum, sicut in deserto de delectatione gulæ, et contemptu Dei per idololatriam.

ARTICULUS IV.

Utrum fuerit conveniens ordo et modus tentationis Christi³.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Christi non fuerit conveniens tentationis modus et ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed si Christus subvenisset corporali fami, convertendo lapides in panem, non peccasset; sicut non peccavit, cum panes multiplicavit (quod non fuit minus miraculum), ut turbæ esurienti subveniret. Ergo videtur quod nulla fuerit illa tentatio.

2. Præterea, nullus persuasor convenienter suadet contrarium ejus quod intendit. Sed diabolus statuens Christum supra pinnaculum templi, intendebat eum de superbia seu vana gloria tentare. Ergo inconvenienter persuadet ei ut se mittat deorsum, quod est contrarium superbiæ, vel vanæ gloriæ quæ semper quærit ascendere.

3. Præterea, una tentatio conveniens est, ut sit de uno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit

¹ Hom. 13 in Mat., paulo post princ., t. 2.

² C. 1 Mar., in e. 5 secundum ejus ord., t. 2.

³ Lib. 4 in Lucam, c. de Reces. diaboli a Christo, ante med., to. 5.

⁴ Opus. 60, c. 11, circa med. um.

in monte, duo peccata persuasit, scilicet, cupiditatem et idololatriam. Non ergo conveniens videtur fuisse tentationis modus.

4. Præterea, tentationes ad peccata ordinantur. Sed septem sunt vitia capitalia, ut in secunda parte habitum est. Non autem tentavit nisi de tribus, scilicet, gula, vana gloria, et cupiditate; non ergo videtur sufficiens tentationis modus fuisse.

5. Præterea, post victoriam omnium vitiorum, remanet homini tentatio superbiæ, vel vanæ gloriæ; quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant, sicut dicit August. Inconvenienter ergo Mat. ultimam ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriæ in templo, præsertim cum Lucas ordinet e converso.

6. Præterea, Hieronymus dicit super Mat. 1, quod propositum Christi fuit diabolus humilitate vincere, non potestate. Ergo non imperiose, et objurgando, cum repellere debuit, dicens: Vade retro, Satana.

7. Præterea, narratio Evangelii videtur falsum continere. Non enim videtur possibile quod Christus supra pinnaculum templi statuerit, quin ab aliis videretur; neque aliquis mons tam altus invenitur, ut inde totus mundus inspicere possit, ut sic ex eo potuerint Christo omnia regna mundi ostendi. Inconvenienter ergo videtur descripta Christi tentatio.

Sed contra est Scripturæ sacræ auctoritas.

Respondeo dicendum, quod tentatio, quæ est ab hoste, fit per modum suggestionis, ut Greg. dicit². Non autem eodem modo potest aliquid omnibus suggeri, sed unicuique suggeritur aliquid ex his circa quæ est affectus. Et ideo diabolus hominem spirituales non statim tentat de gravibus peccatis, sed paulatim a levioribus incipit, ut postmodum ad graviora perducatur. Unde Gregorius, exponens illud Job 39³: Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus, dicit: Bene duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare, quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se ingerunt; sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus observavit in tentatione primi hominis; nam primo sollicitavit mentem primi hominis de ligni vetiti esu, dicens Gen. 3: Cur præce-

pit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi? Secundo, de inani gloria, cum dixit: Aperientur oculi vestri. Tertio, perduxit tentationem ad extremam superbiam, cum dixit: Eritis sicut dii, scientes bonum et malum. Et hunc etiam tentandi ordinem servavit in Christo. Nam primo tentavit ipsum de eo quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis naturæ per cibum; secundo, processit ad id in quo spirituales viri quandoque deficiunt, ut, scilicet, aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam; tertio, perduxit tentationem ad id quod jam non est spiritualium virorum, sed carnalium, scilicet, ut divitias et gloriam mundi concupiscant usque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: Si Filius Dei es; non autem in tertia, quæ non potest convenire spiritualibus viris (qui sunt per adoptionem filii Dei), sicut due primæ. His autem tentationibus Christus restitit testimoniis legis, non potestate virtutis; ut hoc ipso, et plus hominem honoraret, et adversarium plus puniret, cum hostis generis humani non quasi a Deo, sed quasi ab homine vinceretur, sicut dicit Leo Papa¹.

Ad primum ergo dicendum, quod uti necessariis ad sustentationem, non est peccatum gulæ, sed quod ex desiderio hujus sustentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere potest. Est autem inordinatum, quod aliquis, ubi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculose sibi cibum quærere velit. Unde et Dominus filiis Israel miraculose manna præbuit in deserto, ubi aliunde cibus haberi non poterat; similiter et Christus in deserto turbas pavit miraculose, ubi aliter cibi haberi non poterant. Sed Christus, ad subveniendum fami, poterat aliter sibi providere quam miracula faciendo, sicut et Joannes Baptista fecit (ut legitur Matt. 3), vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus quod Christus peccaret, si ad subveniendum fami miracula facere attentaret, si esset purus homo.

Ad secundum dicendum, quod per humiliationem exteriorem frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa spiritualia bona. Unde August. dicit in libro de Sermone Domini in monte²: Animadvertendum est non in

solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosos esse posse jactantiam. Et ad hoc significandum diabolus Christo suasit, ut ad quærendum gloriam spirituales, corporaliter mitteret se deorsum.

Ad tertium dicendum, quod divitias et honores mundi appetere peccatum est, quando hujusmodi inordinate appetuntur. Hoc autem præcipue manifestatur, ex hoc quod pro hujusmodi adipiscendis homo aliquid inhonestum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem divitiarum et honorum; sed induxit ad hoc, quod propter hujusmodi adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus, et contra Deum. Nec solum dixit: Si adoraveris me; sed addidit: Si cadens; quia, ut dicit Ambrosius¹, habet ambitio domesticum periculum; ut enim dominetur aliis, prius servit, et curatur obsequio, ut honore donetur; et dum cult esse sublimior, fit remissior. Et similiter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu unius peccati in aliud peccatum inducere est conatus, sicut ex desiderio cibi, conatus est inducere in vanitatem sine causa miracula faciendi; et ex cupiditate gloriæ, conatus est inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.

Ad quartum dicendum, quod (sicut dicit Ambrosius super Lucam²) non dixisset Scriptura, quod consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum; quia cause tentationum causæ sunt cupiditatum, scilicet carnis oblectatio, spes gloriæ et aviditas potentia.

Ad quintum dicendum quod, sicut August. dicit in lib. de Consensu Evangel. 3, incertum est quid prius factum sit, utrum regna terræ prius demonstrata sint ei, et postea in pinnaculum templi locatus sit; an hoc prius, illud postea; nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. Videntur autem Evangelistæ diversum ordinem tenuisse, quia quandoque ex inani gloria venit ad cupiditatem, quandoque e diverso.

Ad sextum dicendum, quod Christus cum passus fuisset tentationis injuriam, dicente sibi diabolo: Si Filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolus increpavit.

Ad primum ergo dicendum, quod uti necessariis ad sustentationem, non est peccatum gulæ, sed quod ex desiderio hujus sustentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere potest. Est autem inordinatum, quod aliquis, ubi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculose sibi cibum quærere velit. Unde et Dominus filiis Israel miraculose manna præbuit in deserto, ubi aliunde cibus haberi non poterat; similiter et Christus in deserto turbas pavit miraculose, ubi aliter cibi haberi non poterant. Sed Christus, ad subveniendum fami, poterat aliter sibi providere quam miracula faciendo, sicut et Joannes Baptista fecit (ut legitur Matt. 3), vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus quod Christus peccaret, si ad subveniendum fami miracula facere attentaret, si esset purus homo.

Ad secundum dicendum, quod per humiliationem exteriorem frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa spiritualia bona. Unde August. dicit in libro de Sermone Domini in monte²: Animadvertendum est non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosos esse posse jactantiam. Et ad hoc significandum diabolus Christo suasit, ut ad quærendum gloriam spirituales, corporaliter mitteret se deorsum.

Ad tertium dicendum, quod divitias et honores mundi appetere peccatum est, quando hujusmodi inordinate appetuntur. Hoc autem præcipue manifestatur, ex hoc quod pro hujusmodi adipiscendis homo aliquid inhonestum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem divitiarum et honorum; sed induxit ad hoc, quod propter hujusmodi adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus, et contra Deum. Nec solum dixit: Si adoraveris me; sed addidit: Si cadens; quia, ut dicit Ambrosius¹, habet ambitio domesticum periculum; ut enim dominetur aliis, prius servit, et curatur obsequio, ut honore donetur; et dum cult esse sublimior, fit remissior. Et similiter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu unius peccati in aliud peccatum inducere est conatus, sicut ex desiderio cibi, conatus est inducere in vanitatem sine causa miracula faciendi; et ex cupiditate gloriæ, conatus est inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.

Ad quartum dicendum, quod (sicut dicit Ambrosius super Lucam²) non dixisset Scriptura, quod consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum; quia cause tentationum causæ sunt cupiditatum, scilicet carnis oblectatio, spes gloriæ et aviditas potentia.

Ad quintum dicendum quod, sicut August. dicit in lib. de Consensu Evangel. 3, incertum est quid prius factum sit, utrum regna terræ prius demonstrata sint ei, et postea in pinnaculum templi locatus sit; an hoc prius, illud postea; nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. Videntur autem Evangelistæ diversum ordinem tenuisse, quia quandoque ex inani gloria venit ad cupiditatem, quandoque e diverso.

Ad sextum dicendum, quod Christus cum passus fuisset tentationis injuriam, dicente sibi diabolo: Si Filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolus increpavit.

¹ L. 4 in Lucam, in tit. de Tentat. Christi, a med., tom. 5.

² Lib. 4, de Recessu diaboli a Christo, circa princ., tom. 5.

³ L. 2, c. 16, circa med., to. 4.

Quando vero diabolus Dei sibi usurpavit honorem, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me, exasperatus est, et repulit eum dicens: Vade, Satana; ut nos illius discamus exemplo nostras quidem injurias æquanimiter sustinere, Dei autem injurias nec usque ad auditum sufferre.*

Ad septimum dicendum, quod sicut Chrysostomus dicit¹, forsitan diabolus, quantum ad se, sic Christum assumebat in pinnaculum templi, ut ab omnibus videretur, ipse autem nesciente diabolo sic agebat, ut a nemine videretur. Quod autem dicit: Et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum, non est intelligendum quod videret et ipsa regna, vel civitates eorum, vel populos, vel aurum, vel argentum. Sed partes terræ, in quibus unumquodque regnum vel civitas posita est, diabolus Christo digito demonstrabat; et uniuscujusque regni honores et statum verbis exponebat. Vel secundum Origenem² ostendit ei, quomodo ipse per diversa vitia regnabat in mundo.

DISPUTATIO XXIX,

In quatuor sectiones distributa.

DE RECESSU CHRISTI IN DESERTUM, ET IIS QUÆ IBI ACCIDERUNT.

Narrant Evangelistæ Matthæus et Luc. 4, Marc. vero c. 1, Christum statim post baptismum, ductum esse in desertum, et jejunasse quadraginta dies et noctes, posteaque esuriisse ac tentatum esse. Quæ omnia, eo quo sunt ordine proposita, explananda a nobis sunt.

SECTIO I.

Quid causæ fuerit cur Christus in desertum secesserit.

1. *Christus in desertum ab Spiritu Sancto ducitur.* — Duæ causæ hujus mysterii explicandæ nobis sunt, efficiens et finalis. De efficiente dicit Matthæus: *Ductus est Jesus in desertum ab Spiritu.* Marcus: *Expulit eum Spiritus.* Lucas vero: *Agebatur in Spiritu.* Quo loco omnes Patres intelligunt Spiritum Sanctum significari; Hieron., in Matth.; Ambros., l. 4 in Luc.; Chrysostom., hom. 13 in Matt., et 6 Imperf.; Origenes, 29 in Luc.: *Quia quotquot Spiritu Dei ducuntur, filii sunt*

¹ Hom. 5 in Matt., circa medium, in opere Imperfecto, tom. 2.

² Hom. 30 in Luc., paulo a prin., tom. 3.

Dei; hic autem extra omnes, proprie Filius Dei erat, ideo et ipsum oportebat Spiritu Sancto duci. Idem Cyprianus, ser. de Tentat.; Athanas., in ep. ad Serapionem, Spiritum Sanctum non esse creaturam. Greg., hom. 16 in Evang.; Chrysolog., ser. 11. Et primo hoc colligit Athanas. ex absoluta Spiritus appellatione, ante quam proxime præcesserat, Spiritum Sanctum tanquam columbam descendisse in Christum. Unde aperte constat eundem Spiritum indicare, cum subjungitur: *Ductus est a Spiritu.* Quod clarius est apud Lucam dicentem: *Jesus autem, plenus Spiritu Sancto, regressus est a Jordane, et agebatur in Spiritu.* Nam cum sermo est (inquit Athanas.) de illis apud quos est Spiritus Sanctus, et aliquid dicitur de Spiritu in illis operante, sine additamento Dei, aut alterius notæ, ambiguum esse non potest quin Spiritus Sanctus intelligendus sit, maxime si adsit, et quem hoc loco reperies in omnibus Evangelistis. Præterea hoc satis probari potest ex verbis Matth.: *Ductus est a Spiritu, ut tentaretur a diabolo.* Nam si spiritus malus eum duxisset, dicturus potius erat Evangelista: *Ducit eum spiritus ut tentaret eum.* Illa ergo distinctio et contrapositio Spiritus, et diaboli, satis declarat ductum esse ab Spiritu Sancto.

2. *Sine violentia ab Spiritu Christus in desertum adducitur.* — Ex quo intelligimus primo, non fuisse Christum ductum ab Spiritu, motu corporali, externo, et quasi violento, sed interno instinctu et spiritali motione, cui Christus voluntarie consentiens seipsum agebat; et ita intelligendum est naturali motu et progressu ivisse in desertum. Atque hac ratione exponenda sunt illa verba Matt.: *Ductus est a Spiritu,* id est, *Spiritu Sancto duce et comite,* ut Cyprianus inquit. Quod magis explicuit Lucas, dicens: *Agebatur in Spiritu.* Quod ita intelligendum est, sicut illud Pauli ad Rom. 8: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei,* id est, qui ejus interno cientur impulsu, de quo impulsu intelligendum est illud Marci: *Expulit eum in desertum.* Unde eleganter Cyril., l. 2 ad Regim., § de Christi sanctif.: *Virtute (inquit) Spiritus in desertum agi dicitur, non quod vi aliqua eo abreptus adductusve sit; sed quod vitam ad tempus ibi tradiderit, moratusque sit Spiritus virtute armatus supra humanæ naturæ conditionem.*

3. *Dubium.* — Colligitur secundo, non potuisse Christum non recta intentione, et propter honestissimas causas in desertum duci, quandoquidem et Spiritus Sancti motione,

proprioque consensu et voluntate, quæ non poterat non esse sancta et honesta, ductus est. Sed oritur circa hoc difficultas ex verbis Evangelistæ dicentis: *Ductus est ut tentaretur a diabolo.* Ubi hanc unicam ponit causam, quæ non videtur rationi consentanea. Quia, licet tentari non sit malum, quærere tamen tentationum occasiones, et hominem aliquid eo fine operari ut tentetur, non videtur honestum; qui enim hoc intendit, virtute vult aliquid mali fieri, nam tentatio, ut a dæmone proficiscitur, mala est. Sicut si homo quippiam faceret ut alteri daret occasionem peccandi, ipse sine dubio peccaret; ergo idem est de eo qui operatur, ut dæmoni occasionem præbeat male operandi. Quia, licet illa prava actio dæmoni non imputetur ad novam pœnam, ratione status, tamen revera ipsa vi sua est prava, quare non potest honesta voluntate intendi. Nec refert quod dæmon sit paratissimus ad tentandum, quia quamvis propter honestum finem liceat uti malitia ejus qui paratus est, directe tamen intendere ut is malum illud exequatur, quod facere paratus est, et hac intentione aliquid efficere, id est, ad exercitandum seu provocandum illum, non licet, quia hoc est malum ipsum intendere ac velle. Et augetur difficultas, quia omnis Christi actio nostra est instructio; licebit ergo nobis occasiones quærere, ut a dæmone tentemur, quod plane videtur absurdum. Hoc enim esset tentare Deum, et occasionibus ac periculis peccandi sese exponere.

4. *In desertum Christus cur secedit.* — *Objectio.* — Ex hac difficultate oritur alia, quia non videtur decuisse ut Christus in desertum recederet, et quasi eremiticam vitam institueret. Tum quia nec propter se indiguit, nec propter nos; quia non oportuit ut illius vivendi modi nobis exemplum præberet, qui hominibus non expedit, cum sit charitati, beneficentiæ et humanæ communicationi contrarius, innumerisque periculis expositus. Tum maxime quia non decebat solitariam ac severissimam vitam aggredi, quadraginta tantum dies duraturam, ne videretur manum ad aratrum misisse, et postea retro respexisse, atque inde sumerent homines occasionem ab instituta vitæ severitate recedendi, quod ipsemet Christus damnavit, Luc. 9. Dicendum vero est primo Christum Dominum, ob multas easque justissimas causas, statim post baptismum in eremum secessisse. Nam, licet Evangelistæ unam tantum commemorent, non tamen excludunt alias, quæ a Sanctis Patribus

excogitatæ sunt. Et imprimis, si proximam et quasi intrinsecam causam contemplemur, sine dubio Christus reliquit hominum consortia, et recessit in locum omnino solitarium et incultum, ubi tantum bestię versabantur (ut Marcus notavit), ut illis diebus cœlestem et quasi Angelicam vitam ageret, non quidem humanam et corpoream, ait supra Cyrill., sed supra humanæ naturæ conditionem, ut ab omni corporis cura et actionibus liber, soli divinæ contemplationi vacaret. Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Christum egisse illis diebus; nec enim otiosus esse poterat, cujus animus Deo erat conjunctissimus, nec somno indigebat, qui cibo et potu non utebatur. Cumque ille recessus in desertum quasi de se et natura sua ad hunc finem tendat, non videtur dubitandum quin propter hunc finem a Christo et Sancto Spiritu institutus sit, et in hunc modum possunt exponi illa verba Lucæ: *Agebatur in Spiritu diebus quadraginta,* ut significet omnibus illis diebus actum esse a Spiritu, id est vitam omnino spiritualem ac pene divinam omnibus illis diebus egisse; et ad hoc illuc esse ductum, ut hujusmodi vitam ageret. Verumtamen hæc expositio violenta esse videtur, tum quia græce non dicitur *in deserto,* sed *in desertum,* quod significat terminum localis motus, qui non duravit quadraginta diebus; tum etiam quia, ut ex textibus Græcis emendatioribus constat, illud, *quadraginta diebus,* non conjungitur cum verbo *agebatur,* quod præcesserat, sed cum sequentibus; vel, si cum illo construatur, aliquid subintelligendum est, scilicet, *agebatur in desertum,* ut ibi esset quadraginta diebus. Docuit tamen hanc sententiam Cypr., dicto ser. de Tentat.: *Eligitur (inquit) solitudo, ut soli Deo vacans anima, cum in se per continentiam mactaverit voluptatis purgatis affectibus ad cœlestia evolet;* loquitur de Christo, ac si indigeret purgatione et carnis maceratione, quia propter exemplum nostrum ita operatus est, ac si hæc illi essent necessaria. Et hinc solvi potest objectio, si quis dicat: Ut Christus hujusmodi duceret vitam, non indigebat solitudine, nec cessatione a cæteris humanis actionibus. Quia nihil illi impedimento esse poterat, quominus semper et Deo frueretur per visionem beatam, et per inferiorem aliquam scientiam in perpetua contemplatione perseveraret.

5. *Responsio.* — *Ad vacandum Deo quomodo solitudine Christus indiguit.* — *Solitaria vita quam utilis.* — Respondetur, quamvis per scien-